

До разової Спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська
юридична академія»

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата юридичних наук, доцента

**Завтура Віктора Андрійовича на дисертацію Понурко Тараса
Андрійовича на тему: «Особливості співробітництва з Міжнародним
кримінальним судом у кримінальному процесі України», подану на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів потребує ефективної взаємодії України з Міжнародним кримінальним судом (МКС).

Прийняття та набрання чинності Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» № 4012-IX та доповнення КПК України Розділом IX-2 надало цьому аспекту чітких нормативних обрисів, але, водночас, поставило перед доктриною та правозастосовною практикою низку проблемних питань. Зокрема, імплементація цих новел у кримінальне процесуальне законодавство обумовлює необхідність наукового осмислення відповідності наявних процесуальних механізмів виконання запитів Суду, передачі осіб та збереження доказів положенням Римського Статуту МКС, а також усталеній зарубіжній практиці співробітництва із Судом, яка склалася натепер.

У цьому контексті, дисертаційне дослідження Т.А. Понурко видається актуальним, своєчасним та затребуваним, і автор це переконливо обґрунтував.

Про актуальність рецензованого дисертаційного дослідження свідчить і його зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується із засадничими положеннями, визначеними в Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектора безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленому Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, та виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Кримінальні процесуальні та кримінологічні механізми забезпечення соціально-політичної стабільності в умовах воєнних та поствоєнних трансформацій» у межах виконання теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально-політична стабільність у період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» на 2026–2030 роки, що підтверджує актуальність та цінність таких напрацювань. Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» від 09 листопада 2022 року, протокол № 2.

Наукова обґрунтованість представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

Автор визначив метою свого дослідження вивчення особливостей співробітництва з Міжнародним кримінальним судом у кримінальному процесі України, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій змін до чинного кримінального процесуального законодавства України.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувались такі завдання: 1) дослідити історичний розвиток інституту міжнародної кримінальної юстиції; 2) встановити значення та завдання Міжнародного кримінального суду; 3) проаналізувати основні форми та засади співробітництва держав з Міжнародним кримінальним судом; 4) вивчити загальні умови міжнародного співробітництва між Україною та Міжнародним кримінальним судом; 5) дослідити специфіку затримання та застосування запобіжних заходів Україною відносно особи на прохання Міжнародного кримінального суду; 6) встановити особливості передачі особи до Міжнародного кримінального суду; 7) охарактеризувати інші форми співробітництва за запитом Міжнародного кримінального суду та за запитом України; 8) сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині здійснення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

Слід відзначити, що автор в цілому правильно та методологічно вірно сформулював мету, завдання, предмет та об'єкт свого дисертаційного дослідження.

Більшість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у роботі викладені чітко та переконливо, стиль їх викладення дозволяє повно та несуперечливо усвідомити їх зміст. Ознайомлення зі змістом роботи дає змогу констатувати, що автор на високому рівні оволодів сучасною методологією наукової діяльності.

Методологічною основою дисертаційного дослідження виступив комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження, серед яких діалектичний метод, історико-правовий, формально-юридичний (догматичний), порівняльно-правовий методи, а також метод правового моделювання.

Достовірність результатів, отриманих за підсумком роботи над дисертаційним дослідженням забезпечується широким використанням

наукових джерел, доволі значній за обсягом емпіричній базі, яку, з огляду на специфіку дисертаційного дослідження, склали вирoki та рішення Міжнародного кримінального суду та Апеляційної палати міжнародного кримінального суду.

Указане дозволяє дійти висновку, що наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими, методологічно вірними та такими, що мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень полягає в тому, що дисертація є першим у науці кримінального процесуального права комплексним дослідженням особливостей співробітництва з Міжнародним кримінальним судом у кримінальному процесі України.

Низка наукових висновків та пропозицій здобувача мають абсолютну новизну та вперше були сформульовані в українській кримінальній процесуальній доктрині, зокрема:

1) доведено існування презумпції обґрунтованості прохань Міжнародного кримінального суду, відповідно до якої клопотання прокурора, які подаються до слідчого судді чи суду на виконання прохань МКС, не потребують додаткової аргументації та в задоволенні яких не може бути відмовлено лише з причин їхньої необґрунтованості, адже в такому випадку слідчий суддя робить неможливим виконання міжнародних зобов'язань, взятих на себе Україною перед МКС;

2) запропоновано класифікувати норми Частини 9 «Міжнародне співробітництво та судова допомога» Римського статуту на наступні групи:

1) норми, що регулюють загальні умови здійснення міжнародного співробітництва між Міжнародним кримінальним судом та державами; 2) норми, які стосуються виключно порядку передачі особи до суду; 3) норми, які стосуються виключно порядку здійснення інших форм співробітництва;

4) норми, які стосуються порядку здійснення всіх форм міжнародного співробітництва; 5) норми, які регулюють порядок здійснення консультацій під час міжнародного співробітництва;

3) аргументовано необхідність виключення слідчого судді як суб'єкта, уповноваженого на прийняття заяв від осіб про тимчасове звільнення, щодо яких застосовано запобіжні заходи на прохання Міжнародного кримінального суду, та забезпечення передачі таких заяв одразу прокурору;

4) доведено необхідність уточнення процедури, передбаченої ст. 626 КПК України, з метою надання можливості використання відомостей, отриманих за запитом (проханням) до Міжнародного кримінального суду, в іншому кримінальному провадженні, проте лише на підставі ухвали слідчого судді та лише в провадженні щодо злочинів, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, або інших тяжких і особливо тяжких злочинів;

5) обґрунтовано необхідність внесення змін до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» задля забезпечення негайного та безумовного застосування заходів безпеки на підставі прохань Міжнародного кримінального суду.

Ці положення та пропозиції складають найбільшу наукову цінність дисертаційного дослідження Т.А. Понурко та є важливим внеском в українську кримінальну процесуальну доктрину.

Водночас, дисертаційне дослідження містить й інші положення, що мають наукову новизну, є обґрунтованими, слушними та спрямовані на подальший розвиток науковий уявлень щодо співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Дисертація складається з вступу, 3 розділів, що включають 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (150 найменувань) та 3

додатків. Повний обсяг дисертації становить 203 сторінки, із них обсяг основного тексту – 173 сторінки, 3 додатки розміщені на 12 сторінках.

Дисертаційне дослідження характеризується продуманим планом та змістом, науково обґрунтованими та вичерпними висновками.

У першому розділі *«Теоретико-правові засади співробітництва держав з Міжнародним кримінальним судом»* дисертант розглядає питання щодо генези інституту міжнародної кримінальної юстиції, значення та завдань Міжнародного кримінального суду, основні форми та засади співробітництва держав з Міжнародним кримінальним судом.

Другий розділ *«Особливості співробітництва між Україною та Міжнародним кримінальним судом щодо передачі особи»* присвячений дослідженню питань щодо загальних умов міжнародного співробітництва між Україною та Міжнародним кримінальним судом, затримання та застосування запобіжних заходів відносно особи на прохання Міжнародного кримінального суду, а також передачі особи до Міжнародного кримінального суду.

У третьому розділі *«Інші форми співробітництва між Україною та міжнародним кримінальним судом»* дисертант розглядає порядок реалізації інших форм співробітництва за запитом Міжнародного кримінального суду та за запитом України.

Дисертація написана грамотною мовою, науковий стиль роботи витримано. Здобувач Понурко Т.А. на високому рівні продемонстрував свої здібності до наукового пошуку, вміння коректно вести наукову дискусію та аргументувати власну позицію, а також повністю оволодів методологією наукової діяльності.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

Усі завдання, які ставив перед собою дисертант для досягнення поставленої мети є вирішеними.

Основні результати проведених здобувачем наукових досліджень, викладені у дисертаційному дослідженні, достатньо повно відображені у наукових працях. Вони знайшли відображення у 10 наукових публікаціях, серед яких 4 наукові статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та 6 тез – у збірках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки можуть бути використані у: 1) науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень особливостей співробітництва з Міжнародним кримінальним судом у кримінальному процесі; 2) правотворчій діяльності – для удосконалення нормативної регламентації співробітництва з Міжнародним кримінальним судом у кримінальному процесі; 3) правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності у застосуванні положень кримінального процесуального законодавства у процесі співробітництва з Міжнародним кримінальним судом у кримінальному процесі; 4) навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Кримінальний процес», а також спеціальних курсів «Права людини у сфері кримінальної юстиції», «Сучасні проблеми кримінального та кримінально-процесуального права», «Актуальні питання сучасного кримінального провадження», «Міжнародне співробітництво у кримінальному процесі» та ін. (Акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 15 травня 2026 року).

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні Т.А. Понурко текстових запозичень без посилання на першоджерело НЕ виявлено. Академічний текст можна вважати оригінальною авторською розвідкою у важливій для кримінальної процесуальної доктрини та правозастосовної діяльності царині –

співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом у кримінальному процесі України.

Щодо відсутності реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача та/або його наукового керівника. Рецензент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача Понурко Тараса Андрійовича, його наукового керівника Смирнова Максима Івановича та не є їх близькою особою.

Відзначаючи в цілому високий науковий рівень дисертаційного дослідження, його логічність та наукову новизну, слід зазначити, що робота **містить низку положень, які є спірними та потребують додаткових пояснень автора:**

1. На стор. 93 здобувач пропонує доповнити ст. 618 КПК України нормою, яка б наділяла центральні органи України повноваженням звертатися із запитами до Міністерства закордонних справ України для подальшого їхнього передання дипломатичним шляхом Міжнародному кримінальному суду. Така регламентація, на думку рецензента є надмірною, оскільки законодавець чітко визначив органи, через які здійснюватиметься співробітництво. Таким чином вони і виступатимуть «дипломатичними каналами чи будь-якими іншими відповідними каналами» у значенні положень ст. 87 (1) Римського статуту.

Аналогія із нормою ч.5 ст. 544 КПК України, згадана на стор. 92 дисертації, у цьому контексті також є недоречною, оскільки мова в ній йде про ситуації відсутності міжнародного договору, які абсолютно нерелевантні до процесуального порядку співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

2. Складно погодитись із пропозицією здобувача щодо доцільності подання заяв про тимчасове звільнення особи не слідчому судді, а безпосередньо Офісу Генерального прокурора. Так само не можна погодитись із твердженням про те, що «в даному випадку не здійснюється

судовий контроль, а слідчий суддя не використовує владні повноваження, а лише передає заяву далі до центрального органу (в даному випадку – Офісу Генерального прокурора). Введення в цю процедуру слідчого судді, який здійснює неприйнятну для нього функцію – функцію передачі – лише ускладнює процедуру та робить її довшою» (стор. 128 дисертації).

Відповідна процедура не є самостійною, а виступає складовою судово-контрольного провадження, у ході якого слідчий суддя вирішує питання про наявність підстав для тимчасового звільнення особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Саме тому, слідчий суддя як суб'єкт вирішення відповідного питання відповідно до положень ст. 632 КПК України звертається до Офісу Генерального прокурора як до Центрального органу, з метою подальшого отримання рекомендацій від Міжнародного кримінального суду.

3. Робота б значно виграла, якби здобувач звернувся в ході свого дослідження також і до положень законодавства інших країн Європи та світу, адже більшість країн-учасниць Римського статуту впровадили спеціальне законодавство, яке визначає порядок співробітництва із Міжнародним кримінальним судом. Зокрема, спеціальні закони або розділи у кримінальних процесуальних кодексах наявні у Федеративній Республіці Німеччині, Канаді, Сполученому Королівстві, Австралії, Новій Зеландії, Франції, Нідерландах тощо.

Вивчення цього досвіду може стати основою для пошуку шляхів вдосконалення КПК України у частині порядку співробітництва із Міжнародним кримінальним судом.

Втім, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та можуть бути предметом наукової дискусії під час публічного захисту.

Загальний висновок.

1. Дисертація **Понурко Тараса Андрійовича** на тему «**Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом у кримінальному процесі України**» є комплексною, оригінальною та завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить науково обґрунтовані висновки щодо особливостей співробітництва з Міжнародним кримінальним судом у кримінальному процесі України.

2. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами).

3. Здобувач – **Понурко Тарас Андрійович** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Віктор ЗАВТУР